

ΜΑΡΤΙΟΣ 2012

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ / 11

Δελτίο κρίσης: Ιανουάριος-Μάρτιος 2012

ΓΙΑΝΗΣ ΒΑΡΟΥΦΑΚΗΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΥΤΣΟΠΕΤΡΟΣ,
ΤΑΣΟΣ ΠΑΤΩΚΟΣ ΚΑΙ ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΤΣΕΡΚΕΖΗΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

1. Στον απόηχο του Μνημονίου 1

Στόχος του παρόντος δελτίου είναι η καταγραφή και ανάλυση του τι συνέβη στο πεδίο της ελληνικής αλλά και ευρωπαϊκής οικονομικής κρίσης κατά το πρώτο τρίμηνο του 2012. Πριν όμως περιορίσουμε το ενδιαφέρον μας στις πρόσφατες εξελίξεις, ας συνοψίσουμε τα πιο βασικά σημεία τα οποία έφεραν την Ελλάδα στο έλεος των εταίρων της.

Τις τελευταίες δεκαετίες η εγχώρια ιδιωτική κατανάλωση ακολουθώντας το ρεύμα της παγκοσμιοποίησης και της τεχνολογικής ανάπτυξης έφτασε να αντιπροσωπεύει το 75% του ελληνικού ΑΕΠ. Η εγχώρια οικονομία είχε αναπτύξει χαρακτηριστικά ενός ιδιαίτερος εσωστρεφούς συστήματος εμπορίου και υπηρεσιών με ανεμικά ανεπτυγμένους τους εξωτερικά εμπορεύσιμους τομείς. Ανταλλάσαμε προϊόντα και υπηρεσίες που εισαγάγαμε με δανεικά.

Οι θετικοί ρυθμοί ανάπτυξης ήταν σε μεγάλο βαθμό ρυθμοί σπατάλης. Αυτό το πρότυπο συνεπαγόταν τρεις κατά βάση κινδύνους: την αδιανόητη αύξηση του δανεισμού, τη διεύρυνση του ελλείμματος, την επιδείνωση του εξωτερικού ισοζυγίου.

Σε μια ιστορική φάση που η κρίση των επισφαλών ενυπόθηκων δανείων στις ΗΠΑ μετατρεπόταν σε κρίση δημόσιου χρέους, η ελληνική οικονομία ήταν ο πιο αδύναμος κρίκος. Αν στα παραπάνω συνυπολογίσει κανείς τις ιδιαιτερότητες του ευρωπαϊκού πλαισίου, τότε η κατάρρευση έμοιαζε μη αποτρέψιμη, τουλάχιστον με συμβατικές μεθόδους.

Ένα χρόνο τώρα επιχειρηματολογούσαμε και διατεινόμασταν ότι, εφόσον η Ευρώπη δεν επανασχεδιάζει το ευρωσύστημα, το ελληνικό δημόσιο χρέος θα αναδιάρθρωθεί, θα «κουρευτεί», θα διαγραφεί μερικώς. Δεν ήταν θέμα επιθυμίας ή επιλογής. Απλά, το «κούρεμα» δεν ήταν δυνατόν να αποφευχθεί. Εκείνη την εποχή η οποιαδήποτε συζήτηση περί «κουρέματος» αντιμετωπιζόταν από κυβέρνηση, Τράπεζα της Ελλάδος, ΕΚΤ, ΕΕ και τα «σοβαρά» μέσα ενημέρωσης ως αιρετική, επικίνδυνη, δημαγωγική. Όλοι οι θεσμοί και οι φορείς, τόσο της παγκόσμιας οικονομίας όσο και οι εγχώριοι, στρέφονταν εναντίον αυτών που προσπαθούσαν να περιγράψουν το αυτονόητο. Η εμμονή στο δίλημμα στάση πληρωμών ή όχι έστρεφε την προσοχή αλλού και όχι στα προβλήματα για τα οποία υπήρχαν ρεαλιστικές πιθανότητες να επιλυθούν. Το πρόβλημα της ελληνικής κρίσης ήταν πρόβλημα ως έναν μεγάλο βαθμό δομικό· ωστόσο, κατόρθωσαν κάποιοι να το αποσιωπήσουν στρέφοντας τους προβολείς πλησίον αλλά όχι στην ρίζα του προβλήματος.

Όταν η μακρά άρνηση της πραγματικότητας κάποια στιγμή υποχώρησε υπό το βάρος της αλήθειας, η αναδιάρθρωση έγινε αποδεκτή τόσο σε ελληνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αν και σε δύο δόσεις.

Τον Ιούλιο του 2011 η λύση έγινε αποδεκτή επί της αρχής, με προκρινόμενη πρόταση μια περιορισμένη αναδιάρθρωση που δεν θα άγγιζε την ονομαστική

αξία των ομολόγων αλλά που θα επιμήκυνε τις αποπληρωμές και θα μείωνε το επιτόκιο.

Κατόπιν ήρθε το κυρίως πιάτο, τον Οκτώβριο, με την ιδέα μιας πιο ριζικής αναδιάρθρωσης, τουλάχιστον 50% επί της ονομαστικής αξίας του χρέους. Έκτοτε, η πάλαι ποτέ απευκταία αναδιάρθρωση αποτέλεσε εθνική και ευρωπαϊκή υπόθεση, αν όχι προτεραιότητα.

2. Η πολιτική επιλογή της σκληρής λιτότητας

Μέσα στον Ιανουάριο του 2012, το κατά τα άλλα απαισιόδοξο σκηνικό άρχισε να αλλάζει, τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο. Οι σημαντικότεροι θεσμοί του οικονομικού συστήματος, ΔΝΤ και Παγκόσμια Τράπεζα, μεταξύ άλλων, έδειξαν να παίρνουν για πρώτη φορά αποστάσεις από τη λογική της λιτότητας ως βασικού εργαλείου καταπολέμησης της κρίσης. Μια τέτοια αλλαγή ίσως αποδειχθεί σημείο αναφοράς για το τι πρόκειται να συμβεί στο μεσοπρόθεσμο μέλλον.

Αν επιχειρούσαμε μια ιστορική αναδρομή, θα παρατηρούσαμε ότι οι οικονομικές ιδέες που διαμορφώθηκαν τις προηγούμενες δεκαετίες, από το 1980 και εντεύθεν, χαρακτηρίζονταν από μια πολύ συγκεκριμένη άποψη-πολιτική, η οποία εφαρμοζόταν αδιακρίτως και συστηματικά σε οποιαδήποτε οικονομία επιθυμούσε την αρωγή των διεθνών οργανισμών. Ο μόνος δρόμος προς την επιστροφή από μια κρίση χρέους ήταν η άνευ ενδοιασμού λιτότητα. Η λιτότητα είχε προαχθεί σε παγκόσμιο οικονομικό πρόταγμα. Χωρίς ίχνος αμφιβολίας η θεραπεία που οι κεντρικοί φορείς συνιστούσαν αφορούσε: περικοπή κοινωνικών παροχών, μισθών και συντάξεων, μείωση των δαπανών στην υγεία, την παιδεία κ.λπ. Η σχολή του Σικάγου σχεδίαζε το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο οι οικονομίες λειτουργούσαν.

Όποιοι τολμούσαν να αμφισβητήσουν αυτό το δόγμα της άνευ όρων, παράδοξης λιτότητας αγνοούνταν. Τα παραδείγματα, αν όχι ανεπιτυχών, τότε τουλάχιστον αμφίβολων εγχειρημάτων τα οποία βασίστηκαν σε αυτή τη φιλοσοφία θα περιελάμβαναν μια λίστα που θα περιείχε τον Τρίτο Κόσμο, κατόπιν χώρες όπως το Μεξικό και εκείνες της Ν.Α. Ασίας και, βεβαίως, την Αργεντινή.

Η «ευημερία» του κεφαλαίου είχε γίνει το ιδεολογικό άλλοθι για ~~ή~~ όλα τα μέτρα που λαμβάνονταν. Σε πολλές περιπτώσεις η προσδοκία της επιβεβαίωσης νόθευε τις ίδιες τις προβλέψεις. Οι εμπνευστές αρνούσαν να δουν εναλλακτικές λύσεις πλην όσων ικανοποιούσαν το κέρδος και τη συσσώρευση χρήματος.

Για κάποιες από τις οικονομίες ήταν τόσο επιβλαβής η ανάμειξη του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας στα εσωτερικά τους, που τα κράτη τα οποία έλαβαν βοήθεια έκαναν σκοπό τους να μη χρειαστεί ποτέ ξανά να ζητήσουν την αρωγή τους. Από το 2000 μέχρι την Κρίση του 2008, το ΔΝΤ έμεινε, ουσιαστικά, άπραγο εξαιτίας αμφιβολιών ως προς την αποδοτικότητα των μεθόδων που εφαρμόζε αλλά και του δισταγμού που γεννούσε η εμπειρία όσων είχαν βρεθεί στην ανάγκη του. Το ίδιο λίγο πολύ και η Παγκόσμια Τράπεζα.

Η κρίση του 2008, και η μετεξέλιξή της στην κρίση της Ευρωζώνης, έδωσε στο ΔΝΤ μια νέα ευκαιρία, την οποία και άδραξε. Αυτή τη φορά όμως η σοβαρότητα της σε συνδυασμό με το αμφιλεγόμενο ιστορικό του ΔΝΤ ανάγκασαν τους πάντες να είναι πιο επιφυλακτικοί. Αυτή τη φορά το πρόβλημα ήταν η μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου.

Τον Ιανουάριο του 2012, έπειτα από δύο χρόνια χωρίς θετικά αποτελέσματα στη μάχη της ελληνικής κρίσης, άρχισαν για πρώτη φορά να εκφράζονται αμφιβολίες για τη δογματική πίστη στη λιτότητα. Το ότι η αλλαγή αυτή δεν ήταν σπασμωδική αλλά συντεταγμένη επιβεβαιώνεται από: (1) την επίσημη έκθεση του ΔΝΤ, (2) την κα Lagarde, (3) τον κ. Robert Zoelick, πρόεδρο της Παγκόσμιας Τράπεζας (σε άρθρο του στους Financial Times), και (4) κοινή δήλωση ανάλογου περιεχόμενου από την κα Lagarde, τον κ. Zoelick καθώς και τους επικεφαλής των εξής οργανισμών: του Οργανισμού Διεθνούς Εμπορίου, του Διεθνούς Οργανισμού Υγείας, του Συμβουλίου για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα (Financial Stability Board), του ΟΟΣΑ, της Αφρικανικής Τράπεζας Ανάπτυξης, του Προγράμματος Τροφίμων του ΟΗΕ και του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας.

Για του λόγου το αληθές παραθέτουμε μια παράγραφο από το κείμενο που φέρει όλες αυτές τις σημαίνουσες υπογραφές:

«Οι κυβερνήσεις πρέπει να διαχειριστούν τα δημοσιονομικά ελλείμματα με στόχο τη βελτίωση, και όχι τη μείωση, της προοπτικής για μεγέθυνση και απασχόληση. Η διαχείριση αυτή πρέπει να γίνεται με τρόπο κοινωνικά ευαίσθητο. Η αύξηση της ανισότητας μας καλεί να δώσουμε πιο μεγάλη προσοχή σε μοντέλα μεγέθυνσης που αγκαλιάζουν περισσότερους ανθρώπους. Πρέπει να πετύχουμε χειροπιαστές βελτιώσεις στο επίπεδο διαβίωσης και στην κοινωνική συνοχή.»

Ενώ σε κείμενο του ΔΝΤ αναφέρεται:

«Εκείνες οι προηγμένες χώρες που καταφέρνουν να δανείζονται με πολύ χαμηλά επιτόκια, ή έχουν γενικά περιθώριο για να αυξήσουν τον δανεισμό τους, συμπεριλαμβανομένων χωρών της Ευρωζώνης (σημ. αναφέρεται καθαρότατα στην Γερμανία), πρέπει να ξανασκεφτούν τον ρυθμό της μείωσης των ελλειμμάτων τους. Αν παρακάνουν τη μείωση αυτή, βραχυπρόθεσμα, ώστε να αντισταθμίσουν απώλειες φόρων, τότε θα καταφέρουν να μειώσουν την οικονομική δραστηριότητα, να χάσουν τη λαϊκή υποστήριξη για προσαρμογή και να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη των αγορών.»

Το ΔΝΤ σε άλλο σημείο αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Η σφικτή δημοσιονομική πολιτική χρειάζεται για να αντιμετωπιστεί το χρέος που δημιουργήθηκε τα χρόνια των παχιών αγελάδων. Όμως πρέπει να ασκηθεί με αργούς ρυθμούς, που να δίνουν την ευκαιρία για αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης.»

Το συμπέρασμα που προέκυψε ήταν ότι το ΔΝΤ, η Παγκόσμια Τράπεζα και μια σειρά διεθνών οργανισμών, μόλις τον Ιανουάριο που μας πέρασε, συντόνισαν τις φωνές τους για να πουν το εξής απλό και συνάμα πρωτάκουστο:

Οι πλεονασματικές χώρες, με προεξέχουσα τη Γερμανία, πρέπει να πάψουν να πνίγουν την ελλειμματική Ευρωζώνη με μια πολιτική λιτότητας, η οποία υποσκάπτει τις ελπίδες για ανάκαμψη με αποτέλεσμα:

(α) να απομακρύνεται ακόμα περισσότερο ο στόχος της μείωσης του χρέους (ως ποσοστό του ΑΕΠ) και

(β) την απώλεια της κοινωνικής συνοχής και της πολιτικής νομιμοποίησης που έχει ανάγκη η προσαρμογή.

Βέβαια, οι δηλώσεις αυτές έρχονται σε αντίθεση με την πραγματικότητα που συνεπάγεται η πρακτική εφαρμογή των όρων του ΔΝΤ, οι άνθρωποι του οποίου απαιτούν να μειωθούν οι κατώτατοι μισθοί, οι συντάξεις, τα κοινωνικά επιδόματα, με αποτέλεσμα να συρρικνώνεται η ζήτηση. Ωστόσο, οι συντονισμένες ανακοινώσεις ίσως προαναγγέλλουν μια διαμάχη στο εσωτερικό της Τρόικας, που δεν θα επηρεάσει τη συμπεριφορά των δανειστών στο άμεσο μέλλον.

Εκτός της αλλαγής σε επίπεδο θεωρητικής πλευσης, ως έναν βαθμό, των θεσμικών οργάνων, η προώθηση μια εναλλακτικής πολιτικής ενισχύθηκε από άλλα δύο περιστατικά-δηλώσεις που έλαβαν χώρα τον Ιανουάριο, από δύο σημαίνουσες προσωπικότητες που ανέδειξε η Κρίση: Το ένα αφορά τον Mario Monti, τον νέο Ιταλό πρωθυπουργό, ενώ το άλλο τον Robert Zoelick, πρόεδρο της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Ο τεχνοκράτης πρωθυπουργός κ. Monti επέλεξε να πει ξεκάθαρα στη Γερμανία πως σε όσες μεταρρυθμίσεις και αν προβεί η χώρα του, η σημερινή δομή του ευρώ δεν θα της επιτρέψει να παραμείνει σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα στις αγορές, εκτός εάν βοηθηθεί από την ΕΚΤ και τις πλεονασματικές χώρες. Πρόκειται για μια γενναία παραδοχή για κάποιους, αν και δεν ήταν λίγοι εκείνοι που την θεώρησαν κίνηση απελπισίας. Οι ενέργειες του Ιταλού πρωθυπουργού αφήνουν υπόνοιες ότι στο βάθος ίσως και να υπάρχει η σκέψη για την υιοθέτηση της λύσης του ευρωομολόγου, λύση για την οποία η Γερμανία δεν είναι ακόμα έτοιμη. Προς το παρόν πάντως οι πλεονασματικές οικονομίες της Ευρωζώνης επιτρέπουν στην ΕΚΤ να εκδίδει χρήμα και να το δίνει, μέσω των τραπεζών, στα καταρρέοντα κράτη, όπως η Ιταλία και η Ισπανία, γεγονός που εξηγεί γιατί έχουν χαλιναγωγηθεί ως ένα βαθμό τα spreads των ομολόγων τους.

Το δεύτερο περιστατικό αφορά την επιστολή του Robert Zoelick στους Financial Times. Με αυτή καθίσταται σαφές πως το όποιο ευρωμόλογο θα ήταν προτιμότερο να εκδοθεί μέσω της ΕΚΤ, πρόταση που συμπίπτει με εκείνη των Βαρουφάκη-Holland.

Απόσπασμα από την επιστολή αναφέρει:

«Όταν μετά τον αμερικανικό εμφύλιο πόλεμο ο υπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ Alexander Hamilton αποφάσισε να αναλάβει η Ομοσπονδία τα χρέη των ελλειμματικών πολιτειών, ανακοίνωσε ότι αυτό θα γίνει μόνο μία φορά. Κατόπιν οι πολιτείες θα έπρεπε να υπόκεινται στην πειθαρχία της αγοράς. Αμερικανικές πολιτείες ήταν πλέον δυνατόν να χρεωκοπήσουν – και χρεωκόπησαν. Ο στόχος της Γερμανίας πρέπει να είναι να κρατήσει τα κράτη-μέλη υπό την πειθαρχία των αγορών. Όμως ως ένα κίνητρο για να γίνουν αποδεκτές οι μεταρρυθμίσεις, η Γερμανία θα μπορούσε να προτείνει ένα ευρωμόλογο το οποίο να εξυπηρετήσει μέρος των παλαιών χρεών τους.»

Και πως δεν θα ξαναπροκύψουν συστηματικά ελλείμματα στα κράτη-μέλη της περιφέρειας, σύμφωνα με τον κ. Zoelick;

«Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, υποστηριζόμενη από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, θα πρέπει να θέσει τα ανά την Ευρώπη αδιάθετα κεφάλαια στην υπηρεσία των επενδύσεων που είναι αναγκαίο να ακολουθούν τις δομικές μεταρρυθμίσεις.»

Το παράζ των πιο πάνω θεωρητικών αλλαγών προς το οικονομικά ορθότερο ενδεχομένως να μην οδηγεί πουθενά, αλλά ήταν μια αισιόδοξη στροφή, που συνέπεσε με την αφετηρία του 2012 και άξιζε αναφοράς. Ωστόσο, κάτι που θα έπρεπε να έχουμε μάθει όλοι μας τα τελευταία δύο χρόνια είναι το εξής: Όλες οι έως τώρα επίσημες εκτιμήσεις, οι θριαμβευτικές ανακοινώσεις, οι προβλέψεις ανάκαμψης, όλη η συζήτηση που εκπορεύεται από την κυβέρνηση και τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης προσκρούουν εντέλει στον κυματοθραύστη της πραγματικότητας, ακυρώνονται εκ των πραγμάτων, ξεπερνιούνται από την ιστορία. Όσο και να διαφωνούμε ως προς το τι πρέπει να γίνει, τι προκρίνει το συμφέρον της χώρας, της Ευρωζώνης ή των αγορών, σε ένα πρέπει να συμφωνήσουμε: Δεν δικαιολογείται πλέον σε κανέναν μας η άκριτη αποδοχή της «επίσημης εκδοχής» των πραγμάτων.

3. Τα πιθανά σενάρια για το 2012

Σε ό,τι αφορά τις εξελίξεις στην πραγματική οικονομία, τα πράγματα στις αρχές του 2012 εξακολουθούν να μοιάζουν απογοητευτικά. Από τη μία, οι Έλληνες πολιτικοί λαϊκίζουν εντός των τειχών χωρίς να διεκδικούν το παραμικρό σε διεθνές επίπεδο. Από την άλλη, οι Ευρωπαίοι προσφέρουν στην ελληνική οικονομία ποταμούς δανείων αλλά με ανορθολογικούς όρους λιτότητας, οι οποίοι υπονομεύουν κάθε προοπτική ανάπτυξης και εξόδου από την κρίση.

Στέλνοντας, παρ' όλα αυτά, όλο και περισσότερα χρήματα στην Ελλάδα, ανεξάρτητα του αν η δική μας κυβέρνηση δικαιούται να τα χρησιμοποιήσει υπέρ της ελληνικής οικονομίας, είναι «λογικό» να απαιτούν, μετά από ένα σημείο, να αποκτήσουν και επίσημα εξουσίες στους κόλπους του ελληνικού κράτους. Κάπως θα πρέπει να δικαιολογηθούν και αυτοί στο κοινό τους.

Ως και πριν από το Μνημόνιο 2, οι πλεονασματικοί προσέφεραν μια συμφωνία στους ελλειμματικούς υπό όρους, τους οποίους ούτε οι μεν είχαν δικαίωμα να

επιβάλουν ούτε οι δε να αποδεχθούν. Συνένοχοι σε μια τέτοια λογικά ατέρμονη συμφωνία οι ηγέτες και των δυο στρατοπέδων έσπρωξαν άπαντες βαθύτερα στην κρίση του ευρώ. Πρόκειται για μια πρωτοφανή πολιτική αποτυχία στα χρονικά της παγκόσμιας ιστορίας. Το αδιέξοδο που προκάλεσαν οι πολιτικές του Μνημονίου 1 εξώθησαν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο άπαντες στη λύση ενός νέου, ακόμα πιο αδυσώπητου μνημονίου. Η Ελλάδα αρνούμενη να κηρύξει στάση πληρωμών δύο χρόνια πριν, απόφαση που δεν υπαινισσόμαστε ότι δεν στερούνταν κόστους, εγκλώβισε τον εαυτό της σε μια δίνη χρέους. Μια στάση πληρωμών τότε που το ΑΕΠ ήταν 15% μεγαλύτερο απ' ό,τι σήμερα και τα χρέη 20% μικρότερα ίσως ήταν προτιμότερη.

Τους πρώτους μήνες του 2012 ένα εκ των ακόλουθων τριών σεναρίων φαινόταν ότι το αύριο θα μας επιφύλασσε:

(1) Νέα Μνημόνια και κούρεμα χρέους: Το γνωστό σενάριο, σύμφωνα με το οποίο η Ελλάδα θα συνεχίσει να δανείζεται με πρώτο στόχο την αποπληρωμή των δανειστών της, ενώ ταυτόχρονα θα εφαρμόζει τα σκληρά μέτρα λιτότητας για να τιθασεύσει το έλλειμμα. Η μόνη διαφορά θα είναι ότι το νέο μνημόνιο θα συνδυαστεί με ένα κούρεμα του χρέους που ίσως το καταστήσει βιώσιμο στο μέλλον. Φυσικά κάτι τέτοιο δεν θα επιτευχθεί, με αποτέλεσμα να χρειαστεί και Μνημόνιο 3 μέχρι να συνειδητοποιήσουν οι ηγέτες τις Ευρωζώνης την ουσία του προβλήματος.

(2) Έξοδος από το ευρώ: Το σενάριο αυτό προέβλεπε ότι η Ελλάδα, ανεξαρτήτως του τι θα αποφασίσει, θα αναγκαστεί να αποχωρήσει από το ευρώ. Αυτό, σύμφωνα με κάποιους, θα συμβεί με δύο τρόπους: (α) Καθιστώντας τη ζωή τόσο αφόρητη στην Ελλάδα που ο λαός της θα επιλέξει να φύγει τόσο από την Ευρωζώνη όσο και από την ΕΕ, και (β) αφήνοντας να εννοηθεί ότι οι ελληνικές τράπεζες δεν θα στηρίζονταν από την ΕΚΤ σε περίπτωση πανικού των αποταμιευτών, κάτι που κάλλιστα μπορεί να προκαλέσει τον πανικό και την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος. Η μόνη λογική αυτής της ανάλυσης ήταν ότι σκοπός των μνημονίων δεν είναι η διάσωση αλλά η καθυστέρηση μιας μη ελεγχόμενης χρεωκοπίας. Βασικός στόχος είναι να διασωθούν οι ξένες τράπεζες που χρησιμοποιούν στο μεταξύ τον χρόνο που η ελληνική οικονομία «αγοράζει» δανειζόμενη, ώστε να προλάβουν να πουλήσουν τα ομόλογά μας.

(3) Πτώχευση εντός της Ευρωζώνης: Το κράτος μας θα συνεχίσει να ζει εντός των ορίων που του επιβάλουν τα φορολογικά του έσοδα (κάτι που πρέπει να κάνει έτσι κι αλλιώς υπό το Μνημόνιο 2) και η ΕΕ θα μάχεται να καταλαγιάσει τον μεγάλο αναβρασμό που θα επικρατεί στις αγορές καθώς οι μαύρες τρύπες των τραπεζών θα έχουν μεγαλώσει κι άλλο και τα CDS θα έχουν πυροδοτηθεί ξεκινώντας μια αλυσιδωτή αντίδραση πολλών μεγάλων: τη συνειδητοποίηση εκ μέρους των πλεονασματικών χωρών ότι, αν θέλουν να κρατήσουν το ευρώ ως έχει, δηλαδή να αποτρέψουν αλυσιδωτές κρίσεις τύπου Αργεντινής εντός της Ευρωζώνης, θα πρέπει να κάνουν σκέψεις προς μια πραγματική οικονομική ενοποίηση, η οποία όμως απαιτεί πολιτική και δημοσιονομική σύγκλιση.

Αναλύοντας τα πιθανά σενάρια και παρατηρώντας τις επιπτώσεις των πολιτικών λιτότητας στην οικονομία, φαίνεται πως η υπογραφή του Μνημονίου

2 ήταν σε κάθε περίπτωση δεδομένη. Είτε σαν σωτήρια λύση είτε σαν άλλοθι για να κερδηθεί χρόνος από τους εταίρους μας, η χώρα μας υπέγραψε μια νέα δανειακή συμφωνία με στόχο η οικονομία να μπει σε τροχιά αποπληρωμής των χρεών της.

Η προφανής αντίφαση είναι ότι για να συμβεί αυτό θα πρέπει να ισχύσουν ταυτόχρονα οι εξής προϋποθέσεις:

(α) Η οικονομία μας να μπει σε ρυθμούς μεγέθυνσης της τάξης του 2% από το πρώτο εξάμηνο του 2012,

(β) ο πληθωρισμός να μην ξεπερνά το 2%,

(γ) να πετύχει 100% το κούρεμα (το κατ' ευφημισμόν γνωστό και ως PSI) και

(δ) να εισπράξει το Δημόσιο €50 δισ. από ιδιωτικοποιήσεις.

Βέβαια, μέχρι και πριν από την υπογραφή του Μνημονίου 2, η οικονομία αντί να μεγεθύνεται φθίνει με ρυθμό 7%, με το κούρεμα να αποδίδει πολύ λιγότερα στην πράξη από αυτά που θα ανακοινωθούν, με τις ιδιωτικοποιήσεις να αδυνατούν να αποδώσουν και τις πολυπόθητες εσωτερικές μεταρρυθμίσεις να μένουν ως συνήθως στα χαρτιά.

4. Μνημόνιο 2 και η απειλή της εξόδου

Στα σενάρια που αναλύσαμε είναι προφανής μια κοινή συνισταμένη που διαδραμάτισε τον σημαντικότερο ρόλο στην υπογραφή του Μνημονίου 2. Λίγο πριν από την υπογραφή της νέας δανειακής σύμβασης και μπροστά στις αντιδράσεις πολλών λογικών αναλυτών αλλά και των αγανακτισμένων πολιτών, ο πολιτικός κόσμος βρισκόταν σε πρωτοφανή σύγχυση. Έτσι οι ηγέτες μας σκαρφίστηκαν το εξής δίλλημα: Μνημόνιο 2 ή έξοδος από το ευρώ.

Παρά τις συνεχείς διαστρεβλώσεις της πραγματικότητας και των νόμων, οι υποστηρικτές της υπάρχουσας πολιτικής παραδέχτηκαν την αποτυχία των μέχρι τώρα μέτρων και την αδυναμία του πρώτου Μνημονίου να αλλάξει την πορεία της ύφεσης. Έτσι αποφάσισαν ότι ο μόνος τρόπος προώθησης του νέου Μνημονίου δεν θα είναι κάποια κοινή λογική ή κάποια σύνθετη οικονομική θεωρία. Η μόνη λογική που απέμεινε για να πείσουν είναι η παρακάτω: *το μη χείρον βέλτιστον*.

Με αυτό τον τρόπο κατάφεραν να εκβιάσουν στην ουσία το λαό, καθώς μια άρνηση στο Μνημόνιο θα σήμαινε αυτομάτως και καταστροφή. Το κράτος θα αδυνατούσε να πληρώσει μισθούς και συντάξεις με μόνη λύση την επιστροφή στη δραχμή και την επίσημη χρεωκοπία.

Πολλοί αναλυτές και οικονομολόγοι δεν θέλησαν να δεχτούν αυτό το δίλλημα και αντιπρότειναν ένα ριζοσπαστικό σενάριο. Την 20ή Μαρτίου, τη μέρα που το Δημόσιο έπρεπε να καταβάλει €14 δισ. στους δανειστές του, η κυβέρνηση να ανακοίνωνε ότι η πληρωμή αυτή αναβάλλεται μέχρι νεοτέρας. Με αυτό τον

τρόπο η Ελλάδα θα ανάγκαζε την Ευρωπαϊκή Ένωση να παρουσιάσει ένα σχέδιο λύσης το οποίο, αντίθετα με αυτό της 27ης Οκτωβρίου, θα είχε μια ρεαλιστική πιθανότητα επιβεβαίωσης. Με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε να επαναφέρει την ελληνική οικονομία αλλά και την υπόλοιπη Ευρωζώνη, ιδίως την περιφέρεια, σε τροχιά ανάκαμψη. Τι θα γινόταν αν δεν υπογράφαμε;

Αρχικά, πρέπει να ξεκαθαριστεί ότι δεν θα νομιμοποιούνταν οι εταίροι μας να αποπέμψουν μια χώρα-μέλος μέσα από θεσμοθετημένες διαδικασίες. Ακόμα και να ψήφιζαν οι υπόλοιποι 16 του Eurogroup υπέρ της αποπομπής της Ελλάδας, η απόφαση αυτή δεν θα είχε καμία νομική ή ουσιαστική σημασία. Σύμφωνα με το μόνο λογικό σενάριο, η ΕΚΤ θα ανακοίνωνε πως δεν θα δέχεται στο μέλλον ομόλογα του ελληνικού Δημοσίου, και του ελληνικού Δικαίου ως εχέγγυα για τη χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών. Κάτι τέτοιο θα δημιουργούσε ασφυξία στο εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Λογική συνέπεια αυτού θα ήταν οι τράπεζες να εξωθούνται να θέσουν όριο αναλήψεων στους αποταμιευτές τους. Μια τέτοια εξέλιξη, λένε πολλοί, θα ανάγκαζε την ελληνική κυβέρνηση να εγκαταλείψει το ευρώ, τυπώνοντας ξανά δραχμές ώστε να τροφοδοτούνται οι τράπεζες.

Τέσσερις είναι οι λόγοι που δεν θα καθιστούσαν αυτή τη λογική εξέλιξη πρακτικά εφαρμόσιμη:

Πρώτον, μια τέτοια επιθετική κίνηση της ΕΚΤ θα είχε μεγαλύτερο κόστος για εκείνη και την Κεντρική Τράπεζα της Γερμανίας παρά για την ελληνική οικονομία. Από τότε που ξεκίνησε η Κρίση, η φυγή κεφαλαίων από την περιφέρεια προς τη Γερμανία και την Ολλανδία έχει δημιουργήσει (εντός του συστήματος της ΕΚΤ) χρέη των Κεντρικών Τραπεζών της Περιφέρειας προς τις Κεντρικές Τράπεζες των χωρών του πυρήνα της τάξης των €600 δις. Από αυτά, €250 δις. έχει λαμβάνειν μόνο η Κεντρική Τράπεζα της Γερμανίας από τις Κεντρικές Τράπεζες της Ελλάδας, της Πορτογαλίας, της Ισπανίας και της Ιρλανδίας. Μια κίνηση αποκλεισμού των ελληνικών τραπεζών από το σύστημα αυτό θα απειλούσε με άμεση κατάρρευση ολόκληρο το σύστημα εσωτερικού δανεισμού της Ευρωζώνης.

Δεύτερον, οι ελληνικές τράπεζες έχουν προ πολλού καταθέσει όσα ομόλογα είχαν στην ΕΚΤ και έχουν ήδη λάβει ρευστότητα στην βάση αυτών των τίτλων. Εδώ και καιρό καταθέτουν στην ΕΚΤ ως εχέγγυο μικρής φερεγγυότητας τίτλους. Αν όμως η ΕΚΤ πάψει να δέχεται αυτούς τους τίτλους, τότε πρέπει να κάνει κάτι αντίστοιχο και για τίτλους των ιταλικών, των ισπανικών, των πορτογαλικών τραπεζών.

Τρίτον, η ΕΚΤ γνωρίζει ότι αν η Ελλάδα επιστρέψει στη δραχμή, σε περίπτωση που η παροχή ρευστότητας στις ελληνικές τράπεζες μειωθεί απότομα, οι τράπεζες θα έχουν ακόμα μεγαλύτερο πρόβλημα (καθώς τα δάνεια που έχουν λάβει είναι σε ευρώ, ενώ η νέα δραχμή που θα λαμβάνουν από την Τράπεζα της Ελλάδος θα χάνει συνεχώς αξία), όπως άλλωστε και οι Έλληνες καταθέτες (των οποίων οι καταθέσεις θα απολέσουν εν μία νυκτί μεγάλο μέρος της χρηματιστηριακής τους αξίας). Άρα, η ΕΚΤ γνωρίζει ότι, ακόμα κι αν κινηθεί

επιθετικά δημιουργώντας ασφυξία στις ελληνικές τράπεζες, η Ελλάδα δεν έχει λόγο να επιστρέψει στη δραχμή.

Τέταρτον, παρά τις όποιες προετοιμασίες, δεν έχει δημιουργηθεί κανένας αξιόλογος μηχανισμός που θα σταματούσε την αποδιάρθρωση του ευρώ μετά την αποχώρηση της Ελλάδας ή κάποιου άλλου μέλους από αυτό. Έπειτα από μια τέτοια κίνηση της ΕΚΤ, το κόστος στήριξης της υπόλοιπης Ευρωζώνης θα εξακοντιστεί σε επίπεδα τρισεκατομμυρίων ευρώ, με ό,τι αυτό ευλόγως συνεπάγεται.

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι η υπογραφή από την Ελλάδα του νέου πακέτου Μνημονίου 2 μπορεί να παρουσιάστηκε ως μονόδρομος, στερείται όμως οποιασδήποτε λογικής. Η αδυναμία των εμπλεκομένων να συνειδητοποιήσουν και να εφαρμόσουν τα αυτονόητα κατέστησε το Μνημόνιο 2 ιστορική αναγκαιότητα. Έτσι, την 1η Μαρτίου στις Βρυξέλλες υπογράφηκε και επίσημα το μνημόνιο συνεργασίας για το δεύτερο πρόγραμμα από τον Ε. Βενιζέλο και τον Ό. Ρεν.

Ο κ. Βενιζέλος υπέγραψε επίσης με τον επικεφαλής του EFSF Κλάους Ρέγκλινγκ τις πέντε κρίσιμες συμβάσεις:

- τη σύμβαση για την επανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών,
- τη σύμβαση για τις εγγυήσεις που παρέχει το EFSF προς την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Ευρωσύστημα για την παροχή ρευστότητας προς τις ελληνικές τράπεζες κατά τη διάρκεια εφαρμογής του PSI,
- τη σύμβαση για τα 30 δισεκατομμύρια ευρώ με τα οποία χρηματοδοτείται από τον επίσημο τομέα η ανταλλαγή των ομολόγων (sweetener),
- τη σύμβαση για την κάλυψη από το EFSF των δεδουλευμένων τόκων του ελληνικού δημόσιου χρέους μέχρι στιγμής,
- τη σύμβαση για το σχήμα συγχρηματοδότησης (co-financing) μεταξύ επίσημου και ιδιωτικού τομέα, που συνιστά ένα από τα κρίσιμα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του PSI.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η νέα σύμβαση γέννησε ελπίδες και αμφιβολίες για το αν τελικά θα αποδειχτεί μια νέα Λωζάννη ή θα θυμίζει περισσότερο ένα νέο Μόναχο.

Σε έκθεση του ΔΝΤ περί της βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους υπό το Μνημόνιο 2, οι πιθανότητες να καταστεί το ελληνικό χρέος βιώσιμο τείνουν ασυμπτωτικά στο μηδέν. Κατ' αρχάς, ακόμα και ο εκπεφρασμένος στόχος είναι οικονομικά αθεμέλιωτος. Ο στόχος του χρέους, ως ποσοστό του εθνικού εισοδήματος, ήταν να μειωθεί στο 120% και όχι πιο κάτω για διπλωματικούς κυρίως λόγους. Το χρέος της Ιταλίας προβλέπεται να παραμείνει για αρκετό καιρό σε αυτά τα επίπεδα, πράγμα που σημαίνει πως δεν θα μπορούσε το

ελληνικό να είναι χαμηλότερο του ιταλικού χωρίς αυτό να εγείρει ερωτήματα και να προκαλεί την κοινή λογική.

Τα ποσοστά χρέους δεν σημαίνουν τίποτα βέβαια από μόνα τους. Το δημόσιο χρέος της Ιαπωνίας, για παράδειγμα, ξεπερνά το 200% του ΑΕΠ, αλλά αυτό δεν αποτελεί πρόβλημα για τον δανεισμό της. Η ερώτηση που προκύπτει είναι τι κρίνει τη βιωσιμότητα ενός χρέους;

Μια απλή αλλά σωστή απάντηση θα ήταν: το εύρος της διαφοράς μεταξύ δύο αριθμών, του ρυθμού ανάπτυξης και του επιτοκίου δανεισμού. Όσο η διαφορά τους είναι θετικός αριθμός ή έστω αποκλίνει ελάχιστα από το μηδέν, το χρέος είναι εξυπηρετήσιμο. Στην Ελλάδα, δεδομένου ότι το Δημόσιο από τον Μάη του 2010 δανείζεται μόνο από την τρόικα, πληρώνει επιτόκιο που θα μπορούσε να σταθμιστεί γύρω στο 4%, ενώ ο ρυθμός αύξησης του εθνικού εισοδήματος (προ πληθωρισμού) είναι καθηλωμένος στο -7,5%. Άρα, έχουμε μια απόκλιση αυτών των δύο αριθμών της τάξης του 11,5%. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη απόκλιση στα ιστορικά της παγκόσμιας οικονομίας για μια χώρα που δανείζεται για να αποφύγει τη στάση πληρωμών, χωρίς καμία προοπτική να μειωθεί αυτή η απόκλιση σε βιώσιμα επίπεδα. Η επιβολή μείωσης των δημόσιων δαπανών κατά τουλάχιστον €3 δισ., την ώρα που τα εργατικά εισοδήματα θα μειώνονται και στον ιδιωτικό και στον δημόσιο τομέα, σημαίνει ότι ένα μείον 5% με 7,5% «μεγέθυνσης» είναι προδιαγεγραμμένο.

Αυτή την οικονομική ανισορροπία ήρθαν να «αποκαταστήσουν» όλοι οι εμπλεκόμενοι με την επίσημη υιοθέτηση του Μνημονίου 2, το οποίο και έθετε τις βάσεις για την αναδιάρθρωση και τη διαγραφή χρέους, δηλαδή την αποτροπή με κάθε τρόπο μιας ασύντακτης χρεωκοπίας. Το χάος προς το παρόν απεφεύχθει ή μάλλον αναβλήθηκε μέχρι νεωτέρας, καθότι και η νέα συμφωνία κινείται στα χνάρια της προηγούμενης.

5. Χρεωκοπία και PSI

Κυβέρνηση και ΕΕ τους τελευταίους μήνες προσπαθούσαν με μακρές διαπραγματεύσεις με τους πιστωτές του ελληνικού κράτους να καταλήξουν σε μια συμφωνία η οποία σαν κύριο μέλημα είχε την αποφυγή του όρου χρεωκοπία. Από την πρώτη στιγμή οι ιθύνοντες δεν θέλησαν να κατονομάσουν την κατάσταση της Ελλάδας ως τέτοια φοβούμενοι τις συνέπειες και τις αλυσιδωτές αντιδράσεις των αγορών.

Όσο και να προσπαθούν οι ηγέτες μας με επικοινωνιακά τρικ να κερδίσουν χρόνο, όταν κάτι *μοιάζει* με πτώχευση, έχει όλα τα ποσοτικά χαρακτηριστικά της πτώχευσης, τότε μάλλον *είναι* πτώχευση. Το στοίχημα της Ελλάδας, πέρα από το νέο Μνημόνιο, ήταν το κούρεμα του ελληνικού χρέους, μια διαδικασία που ολόκληρη η Ευρώπη θεωρούσε κομβική για τη μελλοντική πορεία της κρίσης.

Χαρακτηριστικό είναι ότι ο Ευρωπαίος επίτροπος Όλι Ρεν παρενέβη αρκετές φορές προκειμένου να πείσει τους ιδιώτες ομολογιούχους να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα περικοπής του ελληνικού χρέους (PSI), διαμηνύοντας σε όλους τους

τόνους ότι οι όροι για την ανταλλαγή των ομολόγων είναι οι ευνοϊκότεροι δυνατοί που θα μπορούσαν να υπάρξουν υπό τις παρούσες συνθήκες.

Σε δήλωση του μάλιστα τόνισε ότι:

«Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουν όλοι οι επενδυτές πως η Ευρώπη έχει διαθέσει το maximum των πόρων που ήταν δυνατόν να διατεθούν και πως η πλήρης συμμετοχή τους είναι απαραίτητη προκειμένου να προχωρήσει το ελληνικό πρόγραμμα».

Ενώ προσέθετε:

«Ενθαρρύνω όλους τους επενδυτές να συμμετάσχουν εθελοντικά, η συνεισφορά του ιδιωτικού τομέα συνιστά αναπόσπαστο στοιχείο για τη διασφάλιση της μελλοντικής βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους και τελικά αποφασιστική συμβολή στη χρηματοοικονομική σταθερότητα σε όλη την Ευρωζώνη».

Οι προσπάθειες αυτές είχαν σαν αποτέλεσμα το ποσοστό συμμετοχής των ιδιωτών να ξεπεράσει το 85%. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα το υπουργείο Οικονομικών, το χρέος που θα διαγραφεί θα είναι συνολικού ύψους 105 δισ. ευρώ. Οι ιδιώτες που δάνεισαν το ελληνικό Δημόσιο έχασαν περί το 85% της διαχρονικής αξίας των χρημάτων που είχαν λαμβάνειν από το κράτος μας.

Πιο συγκεκριμένα, το επίσημο κούρεμα επί της ονομαστικής αξίας συμφωνήθηκε τελικά στο 53%. Ένα ακόμα 32% επαναδανείστηκε στο κράτος, με επιτόκια όμως χαμηλότερα από τα αρχικά. Έτσι, η επιπλέον απώλεια αυτών των τόκων ανεβάζει το ποσοστό του «κουρέματος» στο 75% της διαχρονικής αξίας των δανείων. Τα νέα ομόλογα (ή γραμμάτια) που πήραν οι δανειστές του Δημοσίου χάνουν μέχρι και το 85% της διαχρονικής τους αξίας (καθώς μεταπωλούνται σε τιμές κοντά στο 15% της ονομαστικής τους αξίας), το συνολικό ποσοστόπραγματικού «κουρέματος» αγγίζει το 85%.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμα και οι δανειστές της Lehman έλαβαν από την πτωχευμένη εταιρεία μεγαλύτερο ποσοστό από αυτό. Το ίδιο και οι δανειστές της Αργεντινής μετά την πτώχευσή της. Η μόνη διαφορά είναι ότι στην περίπτωση του ελληνικού Δημοσίου η ΕΕ αποφάσισε ότι η Ελλάδα θα πτωχεύσει, αλλά ότι δεν θα επιτραπεί να ειπωθεί ότι πτώχευσε.

Αυτή η απόφαση, να ονομαστεί διά «νόμου» η πτώχευση PSI, είχε ως σκεπτικό τη μη ενεργοποίηση των ασφαλιστρων CDS που είχαν αγοράσει όσοι ήθελαν είτε να ποντάρουν στην πτώχευση του ελληνικού Δημοσίου, είτε να διασφαλίσουν τα νώτα τους αφού επένδυσαν σε ελληνικά ομόλογα. Η αγωνία των αρχών, Ευρώπης αλλά και Αμερικής, ήταν ότι η πυροδότηση των CDS θα έθετε σε κίνδυνο τις τράπεζες που τα εξέδωσαν (χωρίς να έχουν τα χρήματα να τα καλύψουν εφόσον ενεργοποιηθούν). Όμως σήμερα διαβάζουμε ότι το ποσοστό συμμετοχής στο «κούρεμα», στο PSI, θα ξεπεράσει το 95% με την ενεργοποίηση

των ρητρών εκ μέρους του ελληνικού Δημοσίου – δηλαδή τον «εξαναγκασμό στην εθελοντική συμμετοχή» όσων δεν συμμετείχαν εθελοντικά. Τις τελευταίες εβδομάδες συνεπώς κρίθηκε και αυτή η μάχη η οποία αφορούσε εκείνους τους επενδυτές οι οποίοι είχαν αγοράσει ασφάλιστρα κινδύνου (CDS) για τα ελληνικά κρατικά ομόλογα τα οποία εν τέλει ενεργοποιήθηκαν. Οι κάτοχοι των ασφαλιστρών κινδύνου εκτιμάται ότι θα λάβουν συνολικά περίπου 2,5 δισ. δολ. Οι αναγνώστες θα πρέπει να θυμούνται ότι το συγκεκριμένο ζήτημα είχε φτάσει στον παροξυσμό της κρίσης να απειλεί ακόμα και με κατάρρευση το σύστημα του ευρώ. Τελικά φαίνεται ότι διευθετήθηκε με ομαλό τρόπο.

Η πληρωμή των ασφαλιστρών, η οποία τους προηγούμενους μήνες είχε δαιμονοποιηθεί ότι θα πυροδοτούσε το χάος που όλοι φοβόμασταν, τελικά αποδείχθηκε σταγόνα στον ωκεανό σε σχέση με τις ζημιές που έχουν ήδη υποστεί οι επενδυτές λόγω του προγράμματος ανταλλαγής ελληνικών ομολόγων.

6. Οι εξελίξεις στις υπόλοιπες χώρες

Η νέα Συνθήκη, το Μνημόνιο 2, σηματοδοτεί την αδυναμία της Ευρώπης να στρέψει πλεονάζουσες αποταμιεύσεις υπό τη μορφή παραγωγικών (και επικερδών) επενδύσεων στις περιοχές και στους κλάδους που παράγουν ελλείμματα και χρέη, οδηγεί αναπόδραστα σε κατά τόπους κλιμακώσεις της κρίσης. Την ίδια ώρα που η Ελλάδα δεχόταν τα νέα μέτρα λιτότητας και περνούσε τις πιο κρίσιμες στιγμές μετά το ξέσπασμα του 2008, στην υπόλοιπη Ευρώπη η κρίση βάθαινε.

Τους μήνες που προηγήθηκαν της δεύτερης ελληνικής σύμβασης, τα spreads Ιταλίας και Ισπανίας αποκλιμακώθηκαν. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν σημαίνει ότι η κατάσταση βελτιώθηκε στις δύο αυτές χώρες. Η απόκλιση των αριθμών που προηγουμένως περιγράψαμε ως ενδεικτική της βιωσιμότητας του χρέους μιας οικονομίας αποτελούν κόλαφο τόσο για την Ισπανία όσο και για την Ιταλία. Για την ακρίβεια, η απόκλισή τους για τους πρώτους μήνες του 2012 κυμαινόταν γύρω στο εξωφρενικό 8%. Η δυνατότητα δανεισμού που θα είχαν αν δεν παρενέβαινε η ΕΚΤ τυπώνοντας χρήμα και δανείζοντας στις ιταλο-ισπανικές τράπεζες και εκείνες, κατόπιν, στα κράτη τους θα ήταν ανύπαρκτη.

Αν η ΕΚΤ βέβαια είχε κάνει το ίδιο με την Ελλάδα τον Μάρτιο του 2010, ούτε τα ελληνικά spreads θα είχαν τινάχθει στον αέρα και ως εκ τούτου δεν θα υπήρχε Μνημόνιο. Όμως, το γεγονός ότι η ΕΚΤ παρεμβαίνει μαζικά δανείζοντας τις τράπεζες, οι οποίες με την σειρά τους δανείζουν τα κράτη –γιατί δυστυχώς αυτό ισχύει και για τον δημόσιο τομέα της Ιταλίας και της Ισπανίας– δεν σημαίνει ότι η κρίση του ευρώ απεφεύχθη. Απλώς, μετανάστευσε από ένα λογιστικό βιβλίο σε ένα άλλο· σε αυτό της ΕΚΤ. Εδώ δεν αναφερόμαστε στη γνωστή αγωνία – ιδίως των γερμανών– ότι το τύπωμα χρήματος θα ανεβάσει τον πληθωρισμό. Σε υφεσιακές περιόδους αυτός ο κίνδυνος είναι περιορισμένος, έως ανύπαρκτος. Το πρόβλημα αυτή τη στιγμή μετατίθεται στο εσωτερικό της ΕΚΤ, η όποια κρατά έναν λογαριασμό για το τι χρωστά η μία Κεντρική Τράπεζα του ευρωσυστήματος στην άλλη, διαδικασία που περιγράψαμε προηγουμένως.

Με απλά λόγια, οι μη βιώσιμες και διαρκώς διογκούμενες ανισορροπίες εντός της Ευρωζώνης απλώς μετανάστευσαν από τα spreads στο εσωτερικό του ευρωσυστήματος.

Σε συνάρτηση με το κακό αυτό κλίμα, η πραγματική οικονομία των ελλειμματικών χωρών είναι αδύνατο να επανακάμψει. Στην Ισπανία, μετά και τις συνεχείς πιέσεις της ΕΚΤ, η κυβέρνηση συνεχίζει την ξέφρενη πορεία προς την κατάρρευση ετοιμάζοντας νέα μέτρα λιτότητας πάνω από 27 δις. ευρώ. Στόχος είναι η μείωση του ελλείματός της από το 8,5% του ΑΕΠ το 2011 στο 3% του ΑΕΠ το 2013, ώστε να κερδίσει ξανά την εμπιστοσύνη των αγορών. Την ίδια ώρα η ανεργία στη χώρα έφτασε στο 22,9%, ενώ οι αναταραχές και οι αντιδράσεις των πολιτών αποκαλύπτουν την πρωτοφανή έλλειψη πολιτικής σταθερότητας σε όλη την Ευρωζώνη.

Στην Ιταλία μετά τα νέα μέτρα λιτότητας που ψηφίστηκαν τον Δεκέμβριο, η ανεργία διαμορφώθηκε στο 9,2%, σημειώνοντας νέο αρνητικό ρεκόρ, καθώς μέσα σε έναν χρόνο ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε κατά 286.000 άτομα. Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Στατιστικής της Ιταλίας, πρόκειται για το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας από το 2004. Ενδεικτικό είναι ότι η ανεργία εκτοξεύτηκε στο 31,1% όσον αφορά τις ηλικίες 24 έως 31 ετών.

Την ίδια στιγμή η κυβέρνηση του κ. Μόντι επιθυμεί να ολοκληρώσει τη μεταρρύθμιση στην αγορά εργασίας έως τα τέλη Μαρτίου, με απώτερο στόχο τον περιορισμό των έκτακτων μορφών απασχόλησης και τη διευκόλυνση της λύσης των σχέσεων εργασίας αορίστου χρόνου.

Από την άλλη πλευρά, η Ισλανδία, η οποία διάλεξε έναν διαφορετικό δρόμο, σε μια συμβολική κίνηση που δείχνει πως η χώρα επανακάμπτει, ανακοίνωσε ότι θα αποπληρώσει το ένα πέμπτο της χρηματοδοτικής στήριξης που έλαβε από το ΔΝΤ και τις Σκανδιναβικές χώρες μετά την κατάρρευση του τραπεζικού της συστήματος το 2008. Δίνοντας με αυτό τον τρόπο μια απόδειξη πως αν εφαρμοστούν αποφασιστικές πολιτικές εξυγίανσης, τότε η κάθε χώρα μπορεί να πετύχει τους στόχους της και να διορθώσει τα λάθη του παρελθόντος.

7. Επίλογος

Γιατί η πτώχευση του ελληνικού Δημοσίου να αποτελέσει αντικείμενο συνομιλιών, διαβουλεύσεων και ατελείωτων συζητήσεων με τον κ. Dallara (τον εκπρόσωπο των τραπεζιτών); Ποιος ο λόγος να αντιμετωπιστούν τα ασφαλιστικά ταμεία που ήταν υποχρεωμένα να δανείζουν το κράτος μας ως ίσα κι όμοια με τις ιδιωτικές τράπεζες που επέλεγαν να αγοράζουν ελληνικά ομόλογα; Από τη στιγμή που και το «κούρεμα» ήταν μεγάλο, επιπέδου παταγώδους πτώχευσης, αλλά και το αν θα πυροδοτηθούν ή όχι τα CDS είναι ανεξάρτητο από τις συνομιλίες αυτές, δεν υπήρχε κανένας λόγος διαπραγματεύσεων με τους τραπεζίτες. Τρόικα και ελληνική κυβέρνηση έπρεπε να αποφασίσουν ερήμην των δανειστών του ελληνικού Δημοσίου το βάθος και την κατανομή του κουρέματος ανά περίπτωση (από μεγάλο κούρεμα για hedge funds μέχρι μηδενικό για το ΙΚΑ). Το ότι δεν το έκαναν έχει μόνο μια εξήγηση:

την αγωνία των πολιτικών μας, στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, να διατηρήσουν ανέπαφες τις πολύ καλές τους σχέσεις με τους (πτωχευμένους) τραπεζίτες.

Ένα «κούρεμα» το οποίο πριν από δύο χρόνια θα ήταν λυτρωτικό, σήμερα αποτελεί μέρος όχι της λύσης αλλά του προβλήματος. Παρατείνει την ήδη μακρά περίοδο στη διάρκεια της οποίας η οικουμένη βάζει στο ελληνικό κράτος την ταμπέλα «προσεχώς πτώχευση». Η ανταλλαγή ομολόγων όμως δεν είναι παιχνίδι, όπως απέδειξε η πρόσφατη ιστορία. Τα νέα ομόλογα αγγλικού Δικαίου βάζουν την χώρα μας σε μια απίστευτη περιπέτεια: αποτελούν χρέος το οποίο δεν θα μπορούμε να αποπληρώσουμε και το οποίο δεν θα δικαιούμαστε να μην αποπληρώσουμε. Αντ' αυτού θα έπρεπε να εισηγηθούμε στην ΕΕ μια απλή εναλλακτική λύση: να διαγραφεί το 100% αυτών των χρεών (αντί για το 85% που μόλις «κουρεύτηκε») και, σε αντάλλαγμα, το ελληνικό Δημόσιο να μη δανειστεί από την τρόικα για την κάλυψη των τρεχουσών αναγκών του ελληνικού Δημοσίου. Έτσι, η δημοσιονομική προσαρμογή θα ήταν πιο ήπια από αυτήν που προβλέπουμε ότι θα ακολουθήσει, το χρέος μας θα ήταν λιγότερο αβάστακτο απ' ό,τι με το PSI, και ο χρόνος που θα δινόταν στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, έως ότου η τελευταία επανασχεδιάσει το ευρωσύστημα, περισσότερος.

Σύνδεσμοι - Πηγές

- <http://europe.wsj.com/home-page>
- <http://krugman.blogs.nytimes.com/>
- <http://www.bbc.co.uk/news/business-14977728>
- <http://www.bloomberg.com/>
- <http://www.ceps.be/>
- <http://www.euronews.com/>
- <http://www.ft.com/home/europe>
- <http://www.irishtimes.com/>
- <http://www.levyinstitute.org/>
- <http://www.marketwatch.com/>
- <http://www.nytimes.com/>
- <http://www.progressive-economy.ie/>
- <http://www.protagon.gr/?i=protagon.el.home>
- <http://www.telegraph.co.uk/>
- <http://www.un.org/news/>
- <http://yanisvaroufakis.eu/>